

AZ ŐRSÉGBEN ZAJLÓ LAKOSSÁGCSERE HATÁSA A FALUSI SZÁLLÁSADÁSRA

THE EFFECT OF POPULATION FLUCTUATION ON RURAL ACCOMODATION IN THE EORSEGH

SZEDERKÉNYI KORNÉLIA¹

Abstract

This paper's goal is to analyse the statistical background of a social effect. Namely, is happening any swap between the inhabitants and the urban population in the Eorsegh (Guards' Country)? If yes, does it effect significantly the number of rural tourism's accomodations?

First of all, I studied the phenomenon of population exchange. In common parlance called 'blow-in people' are in the statistics as 'standing residence immigrants' registered. As one wants to calculate the actual number of the standing residence immigrants, is necessary to get their cumulated number. Because there is usable data only since 2002, therefore I calculated the missing data between 1990-2001 based on the trend of the later years 2002-2016 and on the trend of the 'permanent and standing residence immigrants' in 1990-2001. I represented my results graphically, which clearly shows the rising tendence of standing residence immigrants, namely the process of population exchange.

In the second part of the paper, I analysed the correlation between the number of standing residence immigrants and the number of rural tourism's accomodations, using the Pearsons-coefficient. It's high number – 96% - prognostizes a strong tourism investment's effect of the immigrants.

Keywords: Eorsegh, rural tourism, population exchange

1. Bevezetés

Az Őrséget vizsgáló kutatók között egyetértés van abban, hogy a térségben az elmúlt évtizedekben egy speciális lakosságcsere zajlik: a fiatal, családalapítás előtt álló fiatalok a jobb munkavállalási lehetőségek reményében elvándorolnak a térségből, helyükre pedig egy érett, értelmiségi, városi réteg költözik. A betelepülők ugyan már nem gyarapítják a lakosságszámot, ugyanakkor vállalkozói kedvet, innovatív szemléletmódot és a finanszírozáshoz szükséges tőkeerőt hozzák számos esetben magukkal.

---

¹ PhD hallgató, Szent István Egyetem, Enyedi György Regionális Tudományok Doktori Iskola

Dolgozatomban ezt a jelenséget szeretném megvizsgálni a statisztikák tükrében. Arra keresem a választ, hogy *a lakosságcsere kimutatható és szignifikáns hatással van-e a belföldi turizmus – azon belül a falusi szállásadás – teljesítményére az Őrségben.*

2. Irodalmi áttekintés

2.1. Az Őrség fogalmi lehatárolása

„Amikor az Őrségről esik szó, az emberek érzik e térség fekvését, hangulatát, de nem tudják pontosan meghatározni, lehatárolni ezt a téregységet. Már számos neves kutató tett kísérletet a Vas megye nyugati részén fekvő, Őrségnek nevezett terület történeti, földrajzi, településszerkezeti, statisztikai, néptörténeti, vallási alapú lehatárolására, hogy csak néhányat említsek, Nemesnép Z. Gy. (1818), Kogutowicz K. (1930), Dömötör S. (1960), Beluszky P. (2005), Marosi S.-Somogyi S. (1990), Bokor P. (1989, 1996), Csiszár K. (1999), Baranyai Csapó O. (2012) és Konkoly-Gyuró É. (2012). Az általuk alkalmazott különböző megközelítések, módszertanok által őrségiként azonosított községek jelentős átfedést mutatnak, mégsem tökéletes az egyezés.” (Szederkényi, 2013b)

Baranyai-Csapó Olga (Csapó, 2012, p. 77.) rendkívül alapos és átfogó kutatásának eredményeképpen az alábbi 18 települést sorolja az Őrséghez:

1. történeti Őrség mai magyarországi falvait: *Bajánsenye, Ispánk, Kercaszomor, Kerkáskápolna, Kistrákos, Nagyrákos, Pankasz, Szaknyér, Szalafő, Szatta és Őriszentpéter* városát,

2. belső-Őrség falvait: *Magyarszombatfa és Velemér* településeket,

3. külső-Őrség falvai közül: *Felsőjánosfa, Hegyhátszentjakab, Kondorfa, Őrimagyarósd és Viszák* községeket.

Jómagam az Őriszentpéteri Kistérség településeinek a turisztikai teljesítményét vizsgáltam a települések szolgáltatóinak piacra lépése, kapacitáskihasználtság, átlagos tartózkodási idő és a szálláshelyek átlagos forgalma alapján. E négy dimenzió mentén állítottam össze a települések összesített rangsorát. A kapott eredmény megerősítette Baranyai Olga eredményeit, miszerint – a településszerkezeti, vallási és földrajzi szempontokon túl – turisztikai teljesítmény szempontjából sem indokolt az Őrséghez tartozónak tekinteni Felsőmarácot, Hegyhátszentmártont, Iváncot és Szócét. (Szederkényi, 2013a) Tehát a dolgozat további részeiben az Őrség fogalma alatt a *Baranyai által definiált 18 települést* értem.

2.2. Őrségi népesség alakulásának folyamatai

Az őrségi népesség számbeli alakulásának megértéséhez nélkülözhetetlennek tartom a térség viharos történetének átfogó ismertetését.

A honfoglaláskor ide érkezett, kiváltságos örállók szabadságjogai arányosan csorbultak a határőrvédő feladataik fokozatos csökkenésével, majd 1391-ben teljesen elvesztették azt. Szabadságjog mellett, 1576-tól a szabad református vallásgyakorlásukért is folyamatosan harcolniuk kellett. 1732-36. között zajlott az ún. „Carolina Resolutio”¹, amelynek következtében az összlakosság 1/3-a kitelepült (70-80 család). Ez az ún. „őrségi exodus” komoly törést okozott a közösségben, szétforgácsolva azt. (Horváth, 2000) Az I. világháború és az azt lezáró trianoni döntés következtében, a mai Szlovénia területén található falvak - Hodos, Kapornak és Bükalja - elcsatolása további népességfogyást eredményezett. A térség településein a II. világháború idején erdélyi menekültek több száz fős tömege zsúfolódott össze, majd következett a német és a szovjet megszállás. Mintha mindez még mindig nem lett volna elegendő csapás, akkor mért büntetést a Rákosi-rendszer a silány minőségű föld megművelésére törekedő őrségi gazdákra, elhurcolva szülőföldjükről a kuláknak titulált lakosokat. (Szederkényi, 2013b) Ha röviden akarnánk összefoglalni az őrségi történelmet, akkor így lehetne. „Batthyány elvette a nemességüket, a császár a vallásukat, a kolhoz a földjüket, jószágukat” (Lányi, 2010 p. 20)

Átfogó kutatása során, Baranyai is kitért az őrségi népesség alakulásának vizsgálatára a statisztikák tükrében. „Az első népszámlálást követően az egész Őrséget tekintve a népesség 1949-ig emelkedett, a csúcstot ekkor érte el 11457 fővel. Ettől kezdve a lakosság száma csökkent, legnagyobb mértékben az 1970-es és az 1980-as évtizedekben.” (2012, p. 39-51)

„Az elvándorlás évtizedek, sőt évszázadok óta tart: egy sor községnek a II. világháború előtt volt a népesedési csúcса. Az elvándorlás olykor menekülés-szerű volt: 1949 és 1960 között (18,2% a vándorlási veszteség), majd a '60-as években újabb 16,3%. 1990 után csökkent az elvándorlás üteme, részben mert a mobil népesség már elvándorolt, részben néhány új jövedelemforrás – falusi turizmus, magángazdálkodás – reménye mérsékelte az elvándorlást. Így 1990 és 2001 között 1–8%-kal csökkent a vándormozgalmat követően a falvak lakossága, s akadt olyan község, mint például Ispánk, Őriszentpéter, Őrimagyarósd, ahol a beköltözők száma meghaladta az elvándorlókat. 2001-2008 között a kistérség népessége bő 10%-kal fogyott az előregedett lakosság természetes fogyása (évi 12,5%) következtében.” (Beluszky, 2011 p. 56)

2.3. A betelepülő ”gyűttmentek” az Őrségben

Az Őrség társadalomtörténetével foglalkozik igen átfogóan Horváth Sándor, aki 2015-ös dolgozatában a 18. századi kirajzást állítja elemzésének fókuszába. (Horváth, 2015)

¹ Carolina Resolutio: erőszakos katolikus restauráció

„A '70-es évektől kezdve az Őrségben, a folyamatos elvándorlással párhuzamosan, egy ellentétes irányú népmozgás is kibontakozott. Elsősorban a budapesti értelmiség körében vált divattá házat vásárolni az Őrségben. Sokan a végleges leköltözés mellett döntöttek. A '80-as évekhez képest a rendszerváltozás után nemcsak az elvándorlás, hanem a bevándorlás is átmenetileg csökkenő tendenciát mutat. Az ezredforduló körül azután ismét megszapornak a vidékre vágyó városiakok.” (Lányi, 2010 p. 9-10)

Nagyon fontos konklúziót fogalmaz meg a szerző a tíz őrségi településen készített negyven mélyinterjú alapján tanulmányának a végén. Eszerint „Az Őrségbe települt városi értelmiségiek sokat tehetnének a helyi közösségek megújulása érdekében, de inkább egymás mellett s nem együtt élnek a helyi társadalommal, és a mentalitások és életformák markáns különbsége egy nemzedék életében nem is tűnik áthidalhatónak.” (Lányi, 2010 p. 22)

Baranyai a demográfiai folyamatok elemzésekor nem tért ki részletesen a betelepülők kérdéskörére. Azzal zárja részfejezetét, hogy „napjainkban zajló jelenség a népesség átalakulása, a betelepülők jelentős kulturális, identitásbeli különbséggel jellemezhető, ám komoly befolyással, tettvággyal rendelkező jövevények.” (Baranyai, 2012 p. 51)

2.4. Őrség turisztikai teljesítményének alakulása

Korábban említett vizsgálatomban az őrségi települések összesített turisztikai rangsorában Szalafő község végzett az első helyen, Őriszentpéter pedig a második lett. (Szederkényi, 2013a) „Szalafőt – Őriszentpéterhez hasonlóan – már a II. világháború előtti békeévekben kezdték felfedezni – elsősorban budapestiek – a turisták. Az 1945 után már egyes szalafői családok elkezdtek berendezkedni a vendégek fogadására, azonban ezt szüneteltetni kényszerültek az 1950-1968 időszakban a bevezetett határsáv miatt. Ennek megszűnését követően azonban tevőleges lépések is történtek a vendégfogadási kapacitások fejlesztése érdekében. 1969-ben megszervezték a fizető vendég szolgáltatást, 1970-ben létrehozták Pityerszeren a szabadtéri múzeumot, 1994-ben – kedvező hitelfelvevételekkel – több panzió is épült.” (dr. Horváth, 2000 p. 210)

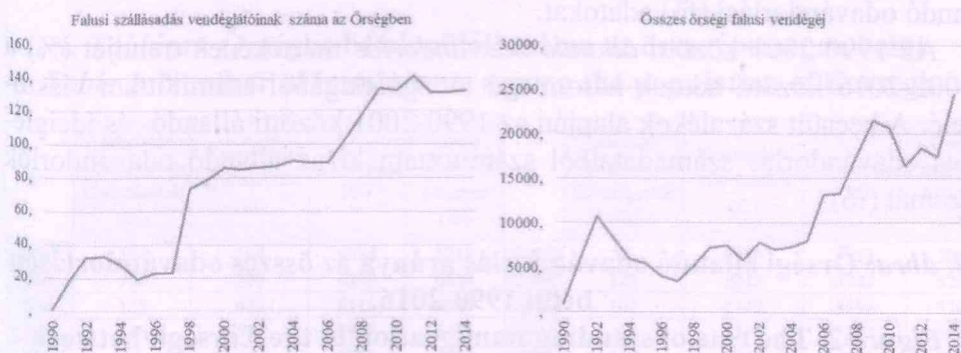
Az őrségi települések 1990-2014 közötti turisztikai adatait összesítve folyamatos, kiegyensúlyozott növekedés figyelhető meg a falusi turizmus¹ területén. A statisztikai adatok tanúsága szerint, amíg 1990-ben egyetlen falusi

---

¹ Falusi szálláshely = falusi szállásadás vendéglátóinak száma, 1990-1997 között a fizető vendéglátás kategóriában, mint egyéb kereskedelmi szálláshely. 1998-tól már önállóan nyilvántartott kategória, a magán szállásadáson belül.

szálláshely¹ működött Óriszentpéteren, azóta a 18 településen 2014-ben már 132 db falusi szálláshelyet tartanak nyilván, amelyek együttesen 24 415 vendégéjszakát könyvelhettek el. Megjegyzem, ezek még csak a falusi szálláshelyek, amelyekhez ha hozzászámoljuk az egyéb, egyénileg vagy vállalkozásként üzemeltetett kereskedelmi szálláshelyeket, akkor egy ennél jóval magasabb teljesítményt tapasztalhatunk.

1. ábra: Az őrségi települések falusi turisztikai teljesítménye 1990-2014
Figure 1. Rural tourism efficiency in the regio of Eorsee 1990-2014

Forrás: TEIR adatbázis, saját szerk.

Joggal merül fel tehát a kérdés, hogy ez a folyamatosan csökkenő lélekszámú, előregedő térség mégis miként tud évről-évre növekedő idegenforgalmi teljesítményt produkálni? Valóban számottevő szerepük lehet ebben a térségbe települő, szaktudást és vállalkozói készséget magukkal hozó „gyüttmenteknek”?

3. Anyag és módszer – „gyüttmentek” a statisztikában

Tekintettel arra, hogy a vándorlási egyenleg zéró közeli, azaz hozzávetőlegesen ugyanannyian mennek el az Őrségből, mint települnek be, tehát matematikailag a vándorlási egyenlegből nem lenne kimutatható semmilyen releváns hatás a falusi turizmusra.

A szociológiai vizsgálatokban jövevényeknek, betelepülőknek, „gyüttmenteknek” nevezett népcsoportot a statisztikában az állandó odavándorlókkal azonosítom, mert ők azok, akik a térségbe költöznek és tartósan, életvitszerűen ott élnek. A kutatás szempontjából tehát lényegi kérdés az *állandó odavándorlók aránya az őrségi állandó népességszámon belül*. Ehhez kettő

¹ A falusi szálláshely definícióját a 239/2009. (X. 20.) Korm. rendelet 2.§ i) pontja határozza meg.

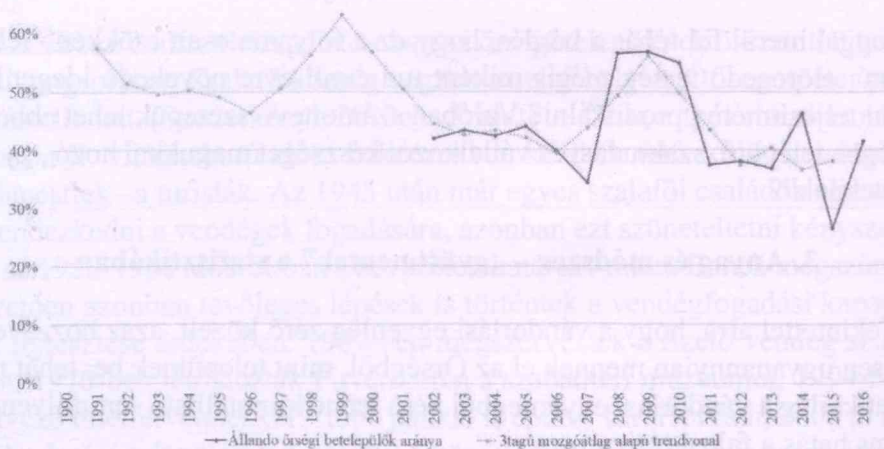
dologra van szükségem: az őrségi állandó népesség számára és az állandó odavándorlók számára.

A vándorlási egyenleg számításához szükséges településenkénti adatok 2000-től letölthetőek a KSH honlapjáról. A korábbi évek adatait kérésre rendelkezésre bocsátották. A csökkenő népességen belül a betelepülő gyűntmentek lassan növekedő arányának kimutatásához a *kumulált odavándorlás értékével* fogok számolni. A vizsgálatot nehezíti az a tény, hogy a rendelkezésekre bocsátott KSH adatok 2001-ig összesítve adják meg az állandó- és ideiglenes odavándorlás számadatait. 2002-től állnak rendelkezésre az állandó odavándorlási (fő) adatokat.

Az 1990-2001 közötti *állandó odavándorlás* mértékének trendjét (%) a 2002-2016 közötti adatok háromtagú mozgóátlagából számítottam visszafelé. A becslült százalékok alapján az 1990-2001 közötti állandó- és ideiglenes odavándorlás számadataiból számítottam ki az állandó odavándorlók számát (fő).

2. ábra: Őrségi állandó odavándorlás aránya az összes odavándorláson belül 1990-2016

Figure 2. The rate of standing immigration to the Eorseg between 1990-2016

Forrás: KSH egyedi kérésre összeállított táblázatos adatállomány¹, saját szerkesztés

¹ A jelen dokumentum a Központi Statisztikai Hivatal (www.ksh.hu) „Belföldi elvándorlás és odavándorlások száma - Éves településstatisztikai adatok 2016-os településszerkezetben” egyedi kérésre összeállított táblázatos adatállomány felhasználásával készült. A dokumentumban foglalt számítások és az azokból levont következtetések kizárólag Szederkényi Kornélia Edit, mint szerző szellemi termékei.

Az Őrség állandó népességszámának 1990-2016 közötti alakulásának vizsgálatához a TEIR adatbázisból kértem le a fent meghatározott 18 település állandó népesség számának adatait, és ezeket összegeztem. Az adatokból az látszik, hogy az Őrség össznépessége folyamatosan csökken az elvándorlás és a természetes fogyás következtében. Az 1990-es évekhez képest (6718 fő) több, mint $\frac{1}{5}$ -ével, mintegy 1552 fővel csökkent a népesség 2016-ra (5166 fő). A fogyó össznépességen belül az állandó odavándorlók, betelepülők száma is csökkentő tendenciát mutat, és átlagosan konstans évi 2% körüli értéket vesz fel.

1. Táblázat: Őrségbe betelepülők száma az össznépességen belül
Table 1. Number of immigrants among the population of Eorseg

Év	Állandó odavándorlás 'Gyűttmentek' (fő)	Kumulált gyűttmentek (fő)	Őslakosok (fő)	Őrségi népesség összesen (fő)	Év	Állandó odavándorlás 'Gyűttmentek' (fő)	Kumulált gyűttmentek (fő)	Őslakosok (fő)	Őrségi népesség összesen (fő)
1990	194	194	6524	6718	2004	86	1920	3913	5833
1991	105	299	6339	6638	2005	128	2048	3749	5797
1992	135	433	6116	6549	2006	101	2149	3554	5703
1993	116	549	5939	6488	2007	86	2235	3362	5597
1994	95	644	5790	6434	2008	110	2345	3161	5506
1995	101	745	5641	6386	2009	95	2440	3018	5458
1996	150	895	5425	6320	2010	95	2535	2880	5415
1997	140	1035	5185	6220	2011	106	2641	2747	5388
1998	192	1227	4980	6207	2012	99	2740	2584	5324
1999	133	1360	4782	6142	2013	95	2835	2485	5320
2000	147	1508	4624	6132	2014	101	2936	2337	5273
2001	106	1614	4446	6060	2015	81	3017	2204	5221
2002	112	1726	4277	6003	2016	120	3137	2029	5166
2003	108	1834	4090	5924					

Forrás: TEIR, saját szerk.

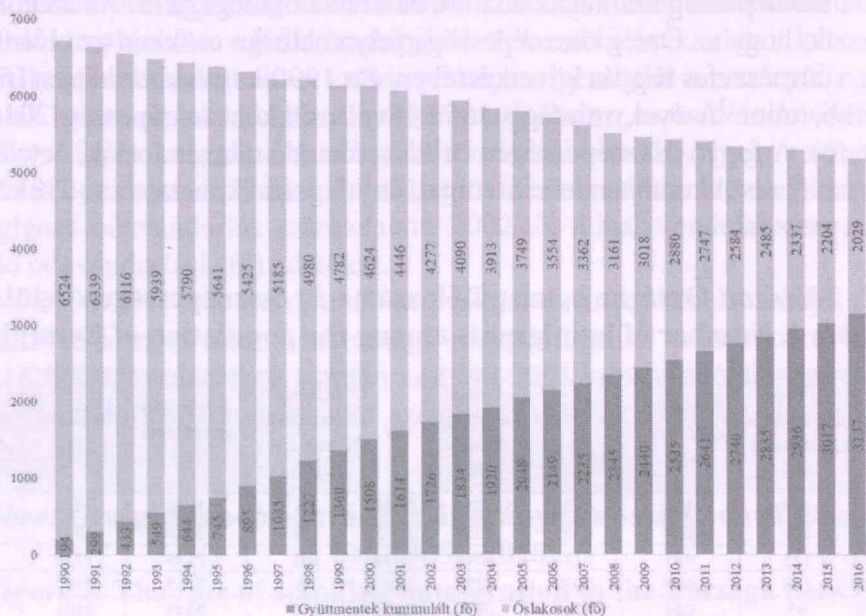
4. Eredmények

Sok kicsi sokra megy! Évente ugyan csak az össznépességnek alig 2%-át teszik ki a betelepülők, de mivel ők azután életvitelszerűen ottmaradnak, ezért számarányukról akkor kapunk valós képet, ha az adott évben betelepülők számát hozzáadjuk a korábbi években érkezettekéhez.

A kumulált értéket nézve pedig már egészen más a helyzet! A vizsgálat egyik legfontosabb eredményeként trendszámításon alapuló becsléssel meghatároztuk az Őrségbe települők számát, amelyből megállapítható, hogy *valóban zajlik statisztikailag kimutatható lakosságcsere az Őrségben.*

Annak megállapításához, hogy ez a lakosságcsere valóban minőségi-e, az állandó odavándorlók iskolázottsági adatainak vizsgálata volna szükséges, amely egy külön dolgozat tárgya lehet a jövőben.

3. ábra: „Gyüttmentek” és „öslakosok” aránya az Őrségben
Figure 3. Rate of immigrants and inhabitants in the Eorseg

Forrás: Saját szerk.

Miután sikerült statisztikailag kimutatni az Őrségben zajló lakosságcserét, ráterhetünk annak a vizsgálatára, hogy *van-e összefüggés a betelepülők száma és a falusi szállásadás vendéglátóinak száma között*. Az adott időszakban, a térségben élő betelepültek számának megadásához használjuk a kumulált állandó odavándorlást. A falusi vendéglátók száma pedig – az adatfelvétel jellegénél fogva – a mindenkori kumulált értéket mutatja. Tehát így már a két adatsor összehasonlíthatóvá válik, amelyet grafikusán ábrázolok.

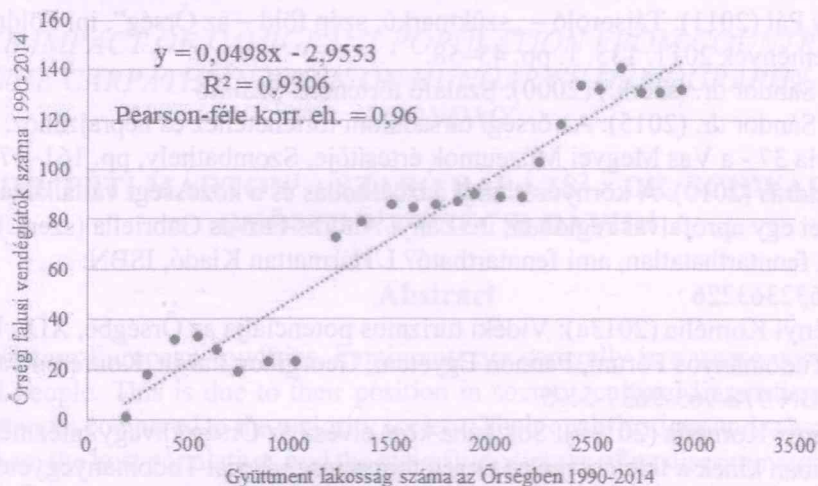
A grafikus ábrázolás eredményeként¹, határozott lineáris trend rajzolódik ki. A két adatsorozat között a lineáris kapcsolat szorosságának leírására a Pearson-féle korrelációs együtthatót alkalmaztam. A kapott $P=0,96 < 1$ érték *nagyon szoros pozitív összefüggést feltételez* a két adatállomány között.

¹ A pontthalmazban látható szakadást az 1997/1998 során bekövetkezett jogszabályi változás okozza. 1990-1997 között a fizető vendéglátás kategóriában jelent meg a falusi szállás, mint egyéb kereskedelmi szálláshely. 1998-tól már önállóan nyilvántartott.

4. ábra: „Gyüttmentek” és falusi szállás vendéglátók száma közötti korreláció az Őrségben

Figure 4. Correlation between the number of immigrants and rural resettlers in the Eorseg

Forrás: Saját szerk.

5. Következtetések

A betelepülők száma és a falusi szállásadás vendéglátóinak száma közötti szoros összefüggést sikerült kimutatni, azonban érdemes megjegyezni, hogy a falusi szálláshelyek számában nem feltétlenül lesz változás, ha az újonnan betelepülők pl. a már meglévő szálláshely üzemeltetését veszik át, így az egység marad, csak a tulajdonosi szerkezet változik. Továbbá a vizsgálatot érdemes lehet kiterjeszteni az egyéb, gazdasági társaság által üzemeltetett, kereskedelmi szálláshelyek számának alakulására és tulajdonosi szerkezetének a változására is.

Kevésbé szoros eredményre vezetett az Őrségbe települők száma és a falusi vendégéjszakák száma közötti kapcsolat szorosságának a vizsgálata. Ezért érdekes lenne tovább vizsgálni azt, hogy a szálláshelyek számának bővülésében mekkora szerepet játszanak a betelepülők vállalkozói készségei, és mekkora szerepe van az általános turisztikai trendeknek.

Felhasznált irodalom

- Baranyai Olga (2012): A változó Őrség fejlesztésének természeti és társadalmi alapjai, PhD értekezés, Pécsi Tudományegyetem, Földtudományok Doktori Iskola, Pécs
- Beluszky Pál (2011): Tájsoroló – „szűkmarkú, szép föld – az Őrség”, in: Földrajzi Közlemények 2011. 135. 1. pp. 45–58.
- Horváth Sándor dr. (szerk.) (2000): Szalafő története. Szalafő
- Horváth Sándor dr. (2015): Az Őrségi társadalom történetéhez és néprajzához, in: Savaria 37 - a Vas Megyei Múzeumok értesítője, Szombathely, pp. 161–174
- Lányi András (2010): A környezetbarát gazdálkodás és a közösségi vállalkozás esélyei egy aprófalvas régióban, in: Lányi András-Farkas Gabriella (szerk.): Miért fenntarthatatlan, ami fenntartható? L'Harmattan Kiadó, ISBN: 9789632363226
- Szederkényi Kornélia (2013a): Vidéki turizmus potenciálja az Őrségbe, XIX. Ifjúsági Tudományos Fórum, Pannon Egyetem, Georgikon kar in. Konferenciakötet ISBN 978-963-9639-51-5
- Szederkényi Kornélia (2013b): Sok bába közt elvész az Őrség? avagy intézményes formában kinek a felelőssége az Őrség fejlesztése?, Pécsi Tudományegyetem in: Konferenciakötet ISBN 978-963-642-529-6; p. 383-395

Összefoglalás

Dolgozatom célja annak a szociológiai jelenségnek a statisztikai szempontú vizsgálata, hogy valóban zajlik-e lakosságcsere az Őrségben, és ha igen, akkor az szignifikáns hatással van-e a falusi szállásadás teljesítményére.

A vizsgálat első lépéseként a lakosságcsere jelenségét vizsgáltam. A köznyelvben „gyűttmenteknek” nevezett népességcsoport statisztikailag az állandó odavándorlókat jelenti. Az adott évben az Őrségben élő összes betelepülő számának megadásához a kumulált állandó odavándorlók létszámát vettem alapul. Mivel konkrét számadatok csak 2002-től állnak rendelkezésre, ezért az 1990-2001 közötti adatokat trendszámítással becsültem a későbbi évek alapján, figyelembe véve az összes – állandó és ideiglenes – odavándorlás trendjét. Ezt követően grafikusán ábrázoltam az össznépesség számán belül a kumulált betelepülők számát, amelyből egyértelműen látszik a betelepülők növekvő aránya, azaz a lakosságcsere folyamata.

A vizsgálat második lépéseként, a betelepülők száma és a falusi szállásadás vendéglátóinak száma közötti összefüggés vizsgálatára Pearson-féle korrelációs együtthatót számítottam, amely nagyon szoros (96%) kapcsolatot mutat, azaz a betelepülők erős beruházásösztönző hatását sejteti.

Kulcsszavak: Őrség, falusi turizmus, lakosságcsere